LAUSUNTO: O 9/2023 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2023 – 2027
Minna Koskelo, Futures Finland ry & Yksitoista Helsinki Oy
Helsinki, 28. marraskuuta 2023

Tämä lausunto nostaa esiin kysymyksiä ja aiheita, joihin tulevaisuusvaliokunnan kannattaisi työssään alkaneella nelivuotiskaudellaan kiinnittää huomiota.

Viimeisten vuosien aikana maailmassa on ollut epävakaampaa ja epävarmempaa. Toimintaympäristöä ovat myllertäneet ensin koronapandemia ja sitten Venäjän hyökkäyssota ja näistä aiheutuneet kerrannaisvaikutukset. Koronapandemia jätti hyvinvointivelan, jota maksetaan pitkään. Kaikenikäiset, erityisesti lapset ja nuoret, voivat tutkimusten mukaan huonosti. Mielenterveyshaasteiden ratkominen ja henkinen huoltovarmuus ovat tärkeitä teemoja, jotka edellyttävät huomiota. Syntyvyys on laskenut ja laskee yhä. Huoltosuhde näyttää tulevina vuosina huolestuttavalta. Ihmisten keskittymiskyky uhkaa kadota sosiaalisen median ja erilaisten sovellusriippuvuuksien myötä (Hari, 2023). Ilmastokriisi on todellinen. Talous on taantumassa ja asenteiden ja arvojen polarisaatio syventää railoa ryhmien välillä muutoinkin kuin politiikan saralla.

Kvanttiteknologia tekee tuloaan. Tekoäly kehittyy harppauksin ja puhutaan jopa autonomisen tekoälyn läpimurrosta (reuters.com, 2023). Tekoälyn pelisäännöt tulee ratkaista pian. Varmaa on, että tekoäly tulee mullistamaan paitsi talouden, myös kulttuurin. Tältä osin myös ennakoinnin aikajänne on verrattain lyhyt. Tekoäly tulee olemaan merkittävä voimavara aikamme suurten haasteiden ratkaisemisessa ja se tulee näyttelemään merkittävää roolia ennakoinnissa.

Geopoliittinen tilanne on epävarma ja vaatii valtionhallinnon herpaantumattoman huomion. Hyvinvointivaltio kärsii kroonisesta kestävyysvajeesta.

Kysymyksiä ja aiheita, joihin tulevaisuusvaliokunnan kannattaisi alkaneella nelivuotiskaudellaan kiinnittää huomiota voisi listata pitkästikin, mutta tämä lausunto keskittyy nostamaan esiin viisi aihetta kysymyksineen, jotka ovat nousseet erityisesti Futures Finland ry:n työskentelyssä (hallitus + vapaaehtoiset + jäsenet) sekä käytännön ennakointityötä organisaatioiden kanssa tehdessä. Futures Finland ry:n visio on, että tulevaisuudentutkimus on tulevaisuudessa niin tunnustettua, ettei tulevaisuudentutkimuksen tarvetta sekä käyttöä jouduta enää erikseen perustelemaan; yhdistyksen missio on edistää ja kehittää laadukasta ennakointia Suomessa.

1) Tulevaisuusajattelu elimelliseksi osaksi julkista päätöksentekojärjestelmää

Viimeisten vuosien aikana tulevaisuusvaliokunta on työssään kiinnittänyt huomiota kansallisen ennakoinnin kehittämiseen ja vuonna 2021 toimme Futures Finlandin lausunnossa esiin toimenpide-ehdotuksia suomalaisen ennakoinnin edistämiseksi ja parantamiseksi. Ehdotimme tällöin ennakoinnin roolin vahvistamista julkisessa päätöksentekojärjestelmässä ja kirjoitimme:

“*Näemme, että tulevaisuusajattelun täytyy olla elimellinen osa julkista*

päätöksentekojärjestelmää aikakautena, jolloin kaikki yhteiskunnat toteuttavat siirtymää kohti planeettakestäviä järjestelmiä historiallisen nopeasti.

Ehdotimme myös tulevaisuusvaliokunnalle vahvempaa roolia*:*

“Tulevaisuusvaliokunta voisi ottaa vahvempaa roolia, se voisi tarjota osaamistaan ja tietoaan laajemmin lainsäädäntötyöhön, poliittisille päättäjille mutta myös kansalaisten käyttöön.”

“Jo pelkästään parempi viestintä Tulevaisuusvaliokunnan raporteista nostaisi kansanedustajien painetta käyttää ennakointitietoa paremmin.”

Nostamme edelleen tätä teemaa. Ennakoinnin merkitys ymmärretään tänä päivänä paremmin, mutta ennakointitiedon hyödyntäminen päätöksenteossa ei ole vieläkään valtavirtaistunut, eikä ennakointitieto saavuta nähdäksemme vielä laajaa yleisöä.

Samaan aikaan, kun ennakoinnin suosio kasvaa, on pidettävä huoli ennakoinnin laadusta. Vuonna 2022 Futures Finland ry:n 10-vuotisjuhlan kunniaksi tuotimme 10 artikkelin artikkelisarjan, jossa tavoitteenamme oli nostaa alan profiilia ja tuoda esille ennakoinnin ammattitaitoa. Mistä tunnistaa osaavan ja uskottavan tekijän? Kirjoittajina oli sekä jäsenistöä että vapaaehtoistiimimme ja hallituksemme jäseniä. Kirjoituksissa nostettiin esiin muun muassa seuraavia näkökulmia:

Ennakoinnin ammattilainen:

- uudistaa ennen pakkoa uudistaa
- on kyseenalaistaja
- osaa puhutella järkeä ja sydäntä
- kehittyy dialogissa muiden kanssa
- on tulevaisuusajattelun avartaja
- avaa ajattelua erilaisiin mahdollisiin tulevaisuuksiin

Ennakoinnin ammattilaisuus, ennakoinnin laatu, vaikuttavuus ja arviointi ovat nousseet esiin viime aikoina myös ammattilaisforumeilla globaalisti (esimerkiksi Dubai Future Forum 2023 ja UNESCO-PMU Symposium 2023: Towards Evaluation Frameworks for Futures Literacy and Foresight).

Tulevaisuusajattelu tulee tuoda elimelliseksi osaksi julkista päätöksentekojärjestelmää hyödyntäen ennakointitietoa, ennakointimenetelmiä ja alan osaajia. Onnistuminen edellyttää ennakoinnin oikea-aikaisuutta ja -paikkaisuutta päätöksentekoa varten. Miten näistä pidetään huoli?

Ruotsissa Vinnova (Sweden’s Innovation Agency) rahoitti julkisen sektorin organisaatioita mahdollistaen ennakoinnin ammattilaisen palkkaamisen muutamaksi kuukaudeksi. Näin tuettiin ennakoinnin käyttöä uudella tavalla. (vinnova.se)

Myös yrityksissä tehtävää ennakointia voi tukea.

2) Rajoja rikkovaa, moniäänistä / monimuotoista ja monisukupolvista ennakointia

Jos Suomi haluaa säilyttää arvostetun asemansa ennakoinnin toimijana ja pioneerina, sen on myös kehityttävä. Ennakointi on viime aikoina kehittynyt kokemukselliseen, osallistavaan ja monimuotoiseen suuntaan. Näin voidaan huolehtia tulevaisuusvallan tasaisemmasta jakautumisesta ja yhdenvertaisuudesta sekä siitä, että tulevaisuuskeskusteluja käydään yhä laajemmin. Osallistavilla menetelmillä saadaan ennakointiin näkemysten peittoa ja myös yhteiskunnan reunoilla olevia hiljaisia ja äänettömiä ryhmiä mukaan. Tulevaisuus kuuluu kaikille. Viime hallituskauden tulevaisuusselonteko oli jo askel tähän suuntaan. Samoin Sitran rahoittamat tulevaisuusvallan laajentamiseen tähtäävät kokeilut.

Uusia menetelmiä tulisi hyödyntää ennakoinnissa jatkossa, mikäli halutaan pysyä suunnannäyttäjänä. Hyvä uutinen on se, että näitä menetelmiä kehitetään Suomessa. Menetelmällisesti ennakoinnissa on kuitenkin suosittu asiantuntijakuulemisia ja raskasta raportointia, jolloin keskusteluun tulevaisuudesta osallistuvat vain harvat (Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2017).

Valtion ennakoijien verkosto, jota koordinoidaan Valtiokonttorissa, toteutti keväällä 2023 tulevaisuusmuotoilun harjoituksen, jossa keskiössä oli kysymys: Minkälaista olisi virastojen onnistunut ennakointi vuonna 2030? Työtä fasilitoi Minna Koskelo. Muun muassa näihin kysymyksiin haettiin vastausta:
- Miten kansalaisia osallistetaan?
- Minkälaista yhteistä ymmärrystä tarvitaan?
- Kuinka virastot työskentelevät yli hallinnon rajojen/julkisen hallinnon rajojen /kv rajojen ja rikastuttavat toinen toisiaan?
- Minkälaisia lopputulemia tarvitaan VUCA-maailmassa, jossa haasteet eivät asetu tarkkarajaisen eksklusiivisesti yhdenkään viraston tai ministeriön vastuualueelle?

Ideointivaiheessa hyödynnettiin myös tulevaisuuden muutosajureita, sillä ennakoinnista halutaan kehittää tulevaisuuskestävää. Muutosajureista oli johdettu muun muassa seuraavia kysymyksiä:

- *Entä jos tekoäly olisi osa ennakointitiimiä?*
- *Entä jos kansalaiset päättäisivät ennakoinnin kärkikohteet?*
- *Entä jos ennakointia tehtäisiin metaversumissa?*
- *Entä jos ennakoinnissa hyödynnettäisiin simulaatioita ja digitaalisia kaksosia?*
- *Entä jos monimuotoisuus olisi edustettuna ennakointitiimissä ja lopputulemissa?*
- *Entä jos luonnolle myönnettäisiin ihmisoikeudet? Miten se muuttaisi ennakointia?*

Työskentelyssä syntyi kuusi tulevaisuuden prototyyppiä virastojen onnistuneesta ennakoinnista vuonna 2030, jotka rakentuivat kansalaiset keskiössä. Prototyypeista on tehty konseptikuvaukset jatkotyöstöä varten. Konsepteista löytyy Tulevaisuusministeriö, Virastojen yhteinen tulevaisuuslaboratorio sekä kansalaisten tulevaisuuskeskustelu-forum Metaversumissa.

Kokemukselliset menetelmät auttavat abstraktin tulevaisuuden ymmärrettäväksi tekemisessä. Vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja tulevaisuuden ratkaisuja voidaan mallintaa fyysiseen ja virtuaaliseen maailmaan. Kansalaisten kanssa voidaan keskustella erilaisten tulevaisuuksien mahdollisuuksista sekä niihin mahdollisesti liittyvistä peloista ja huolista.

Myös ennakointia voi yhteiskehittää ja jo tehtyä työtä hyödyntää.
Olennaisia kysymyksiä ovat:

- Miten ulottaa tulevaisuustietoa laajalti kaikkien saataville?
- Miten pidetään huoli, että osallisuus ennakoinnissa on laajaa?
- Miten katetaan myös hiljaisille ja näkymättömille ryhmille tärkeitä ennakoinnin teemoja?

3) Yritykset vahvemmin mukaan ennakoinnin ekosysteemiin

Futures Finland ry:n positio suomalaisessa ennakointiekosysteemissä on edustaa pääasiallisesti yksityisen sektorin näkökulmia ja sen lähestymistapoja ennakointiin yleisemmin. Vuonna 2021 nostimme lausunnossamme esiin yritysennakoinnin olemattoman roolin kansallisen ennakoinnin ekosysteemissä ja ehdotimme, että yritysennakoinnilla voisi vahvistaa julkisen sektorin ennakointia. Kirjoitimme:

“Yritysten ennakointinäkymä ja -prosessi on lähtökohtaisesti dynaaminen kokonaisuus, jossa samaan kokonaisuuteen kuuluvat sekä ennakointitiedon kokoaminen, tuottaminen, sekä sen käytännössä soveltaminen. Yrityssektori voi halutessaan tukea omalla ennakointiosaamisellaan julkista sektoria.

Ehdotimme konkreettiseksi toimeksi yhteistyötä Futures Finland ry:n kanssa:

Tulevaisuusvaliokunta voi halutessaan vahvistaa näkemyksellisyyttään tiivistämällä yhteistyötä yksittäisten yrityspuolella toimivien tulevaisuustutkijoiden kanssa Futures Finlandin kautta.”

Nämä jo aiemmin esittämämme aiheet ovat edelleen ajankohtaisia. Näemme tärkeänä tuoda myös yritysten ääntä mukaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Myös tuore tutkimus (Miten meillä menee? Katsaus suomalaisten mielenmaisemaan 2023, E2 Tutkimus) toi esiin suomalaisten toiveen saada yritysten näkökulmia esiin. Tutkimuksen lehdistötiedotteessa johtaja Mari K. Niemi E2 Tutkimuksesta sanoo: “*Yritysjohtajilta suomalaiset odottavat aktiivisempaa yhteiskunnallista otetta. Enemmistö suomalaisista toivoo heidän osallistuvan julkiseen keskusteluun nykyistä enemmän. Muutamat yritysjohtajat ovat ottaneet näkyvästi kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin, kuten ilmastokriisiin, nuorten ongelmiin ja rasismiin. Tulosten perusteella tilausta yritysjohtajien ulostuloille on enemmän"*.

4) Futures Finlandin manifesti nostaa esiin 5 tulevaisuusteemaa

Vuonna 2022 Futures Finlandin manifesti päivitettiin yhteistyössä jäsenistön kanssa. Futures Finlandin manifesti kiteyttää näkemyksemme siitä, mikä on ennakoinnin merkitys ja millainen asema sillä tulisi olla yhteiskunnassamme.

Teesi I

Maailma muuttuu nopeammin kuin koskaan. Tulevaisuuden suhteen tarvitaan toivoa, innostusta ja tavoittelemisen arvoisia visioita. **Julkituodut tulevaisuustavoitteet ja tavoitetilojen kuvaukset** ovat välttämättömiä poliittisessa päätöksenteossa. Nykyisyyttä toistamalla emme menesty.

Teesi II

Olemme ensimmäinen sukupolvi, joka ymmärtää täysimääräisesti maapallon ekologisen kriisin merkityksen ja viimeinen, joka voi vaikuttaa merkittävästi ilmastonmuutoksen etenemiseen, luonnon monimuotoisuuden säilymiseen ja seuraavien sukupolvien elinolosuhteisiin. **Transformaatio, jolla planeetan kantokykyyn sopeutetaan, ei ole minkään värinen siirtymä. Transformaatiota ei tule politisoida, se on pragmaattinen projekti.** Suomalaisten on aika toimia.

Teesi III

Suomella on yhteiskunnallista ja systeemistä potentiaalia nousta **transformaation globaaliksi koemarkkinaksi**. Voimme olla malli ja investointikohde esimerkiksi seuraavan sukupolven systeemeille niin liikenteessä, logistiikassa, energiassa, tuotantotavoissa, koulutuksessa, ruoantuotannossa kuin hallinnossa. Lainsäädännön on tuettava tätä, joustavuutta on aktiivisesti lisättävä.

Teesi IV

Tulevaisuusorientaation takaamiseksi hyvin valmistellun ennakointitiedon tulee olla päätöksenteon perustana. Lakialoitteet tulee saattaa lausuntokierrokselle eduskunnan tulevaisuusvaliokuntaan. **Suomen sata uutta mahdollisuutta -listausta yhteiskuntaa uudistavista radikaaleista teknologioista tulee ylläpitää**. Tulevien hallitusten kärkihankkeiden tulee korreloida jollakin tavoin sen kanssa.

Teesi V

Koulutuksen tulee olla tulevaisuuskestävää. **Oppilaitosten on laajennettava viitekehystään merkittävästi eteenpäin** ja valmistettava tulevaan. Emme voi enää kasvattaa uusia sukupolvia järjestelmiin, joita ei enää heidän lähitulevaisuudessaan ole. Murrosajan paine opetukselle on jo vahva. Ennakoinnin ja tulevaisuusohjauksen osaamista tulee viedä edelleen oppilaitosjohdolle ja opetushenkilöstölle.

Haluamme nostaa manifestimme teeseistä tulevaisuusvaliokunnalle erityisesti seuraavat näkökulmat:
1) Tarpeen julkituoduille tulevaisuustavoitteille ja tavoitetilojen kuvauksille, sillä epävarmuus tulevasta syö tulevaisuustoivoa
2) Suomen potentiaalin transformaation koemarkkinana. Emme saa suistua seurailijaksi transformaatiossa. Meidän tulee olla johtamassa ja luomassa uusia ratkaisuja. Tulevaisuusvaliokunta voisi esimerkiksi tukea Valtioneuvoston 23.11.2023 asettamaa

tutkimus- ja innovaationeuvostoa, joka tukee valtioneuvostoa pitkäjänteisen ja kokonaisvaltaisen tutkimus- ja innovaatiopolitiikan kehittämisessä.
3) Suomen sata uutta mahdollisuutta uudistavista radikaaleista teknologioista-listan ylläpitäminen ja tulevien hallitusten kärkihankkeiden jonkinlainen korrelointi sen kanssa.
4) Koulutuksen ja osaamisen tulevaisuuskestävyys

5) Ennakointi on rohkeutta käsitellä ja hallita myös tulevaisuuteen liittyviä riskejä

Laadukkaaseen ennakointiin kuuluu myös epätodennäköisten, ei toivottujen kehityskulkujen tunnistaminen ja tulkinta.

Kansallisena tulevaisuuspäivänä maaliskuussa 2023 jaoimme ensimmäisen Futures Finland 360° -palkinnon. Palkinto annetaan kotimaisessa mediakeskustelussa ansioituneelle henkilölle, jonka kontribuutio ennakointiin, tulevaisuusajatteluun ja etenkin epätodennäköisiin tai ei-suosittuihin kehityskulkuihin on laajentanut suomalaisten kollektiivista ajattelua ja luonut aitoja mahdollisuuksia varautumiseen. Tunnustuksella halusimme herättää keskustelua ennakoinnin tärkeydestä ja kannustaa laaja-alaiseen, rohkeaan ajatteluun sekä nostaa ennakoinnin kyseenalaistavan lähestymisen arvostusta päätöksenteossa. Tunnustus myönnettiin kirjailija Sofi Oksaselle.

Pidämme tätä näkökulmaa tulevaisuusvaliokunnan työssä tärkeänä. Tulevaisuusvaliokunta voi halutessaan vahvemmin vaikuttaa riskien kartoittamiseen ja varautumissuosituksien tekemiseen.

Esimerkkejä villeistä korteista löytyy jo esimerkiksi Tulevaisuustiedon lähteillä -raportista (Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 6/2020) ja niitä syntyy jatkuvasti lisää kaikilla PESTEn alueilla.

Lähdeluettelo:

Ahvenharju, A., Pouru, L., Minkkinen, M. ja Ahlqvist, T. 2021. Tulevaisuustiedon lähteillä. Analyysi ennakointiraporteista ja tulevaisuuden ilmiöistä, Helsinki, Tulevaisuusvaliokunta, Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 6/2020.

Antinranta, A., Koskelo, M., ja Halava, I. Lausunto, 7.4.2021., E 130/2020 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission strateginen ennakointiraportti 2020 ”Strateginen ennakointi – edellytysten luominen Euroopan selviytymiskyvyn parantamiseksi

Hari, J. 2023, Kadonnut keskittymiskyky, Bazar Kustannus

Futures Finland ry, jäsenkysely 1/ 2023

Futures Finland, verkkosivut:
Futures Finland ry:n 10-vuotisjuhlan kunniaksi tuotettu 10 artikkelin artikkelisarja, jossa tavoitteena oli nostaa alan profiilia ja tuoda esille ennakoinnin ammattitaitoa.
Jäsentemme esiin nostamia tärkeitä ennakoinnin teemoja

Jakonen, M. Vastatieto – tulevaisuuden asiantuntijuutta etsimässä, Helsinki, Tulevaisuusvaliokunta, Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2017

Koskelo, M. Tulevaisuusmuotoilun työpaja Valtion ennakoijien verkostolle 15.3.2023, Minkälaista olisi virastojen onnistunut ennakointi vuonna 2030?

Koskelo, M., 2023 Ennakoinnin ammattilaisuus – mistä alalla puhutaan? Luettu 27.11.2023 https://futuresfinland.com/blogi-1/2023/6/29/ennakoinnin-ammattilaisuus-mist-alalla-puhutaan

Pitkänen, V., Jutila, K., Niemi, M-K., Paljakka,M.. Rahkonen, J., Simonen, J., Väyrynen, T. ja Veijola, R:
Miten meillä menee? Katsaus suomalaisten mielenmaisemaan 2023, E2 Tutkimus, Luettu 27.11.2023
https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/miten-meilla-menee-katsaus-suomalaisten-mielenmaisemaan-2023.html

Tong, A., Dastin. J. ja Hu, K. Luettu: 27.11.2023
OpenAI researchers warned board of AI breakthrough ahead of CEO ouster, sources say. https://www.reuters.com/technology/sam-altmans-ouster-openai-was-precipitated-by-letter-board-about-ai-breakthrough-2023-11-22/.

Valtioneuvosto, valtioneuvoston viestintäosasto, Luettu 27.11.2023
Valtioneuvosto asetti tutkimus ja innovaationeuvoston
https://valtioneuvosto.fi/-/10616/valtioneuvosto-asetti-tutkimus-ja-innovaationeuvoston

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa : Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen, Luettu 27.11.2023
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164559/VN_2023_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vinnova, Residens Framsyn - invite future competence to your public organization. Luettu 27.11.2023
https://www.vinnova.se/en/calls-for-proposals/utlysning-2023-01509/residence-foresight/